Göran Rask 2025-01- 15

”Gå på Tärna!”

Tärna Folkhögskolas Elevförbund 150 år.

16 augusti 1875 - 2025-08-16

Ett försök till en jubileumsuppsats.

Göran Rask

”81 - +”

Elev 1962-1963, 1963-1964 och 1965- 1966.

.

Förord.

Erhöll en förfrågan under år 2023 från *Tärna Folkhögskolas elevförbund*, av dess dåvarande ordförande Sven-Erik Henriksson, och sedermera nuvarande ordförande Annica Lindholm om jag inför Elevförbundets 150-års jubileum 2025 kunde sammanställa ”någonting” över Elevförbundets ”förflutna” på Tärna Folkhögskola. Efter en del funderingar så svarade jag ”jakande” på förfrågan i akt och mening att ge Elevförbundet ett förvaltande dokument med ”någonting” om vad som rört på sig inom Elevförbundets 150 åriga verksamhet sedan starten den 16 augusti 1875.

TÄRNA FOLKHÖGSKOLAS ELEVFÖRBUND

Bildad den 16 augusti 1875 som Vestmanlands läns folkhögskoleförening med stadge- och namnändring 1976 till nuvarande namn TÄRNA FOLKHÖGSKOLAS ELEVFÖRBUND. Stadgerevidering antagna 9 maj 2009 och den 12 maj 2018. Den 1 november 1876 startade undervisningen. Men det finns mer, och det kommer som följer.

Jag har gett uppsatsen arbetsnamnet *”Gå på Tärna”*, som är en berättelse om tillblivelsen av *Tärna folkhögskola* och dess *Folkhögskoleförening*, sedermera *Tärna Folkhögskolas elevförbund* i uppbyggnaden av skolan, och dess förmedling av folkbildning. Det har i kringliggande litteratur gjorts gällande att *Tärna folkhögskolas Elevförbund* inom den svenska folkhögskoleskolvärlden är ett av Sveriges äldsta elevförbund. Sedan tillkommer frågan om Elevdemokratin i Sverige hade sin födelse på Tärna folkhögskola, eller?

Det här är min personliga present till *Tärna folkhögskolas elevförbund*, och ett stort GRATTIS till Elevförbundet när Ni under år 2025 jubilerar med 150 -år meddelar *Tärnaiten* Göran Rask 81+.

Tillkomsten, och när ”folkbildningen” kom till byn.

1874. Media.

Sex år efter det Sveriges första folkhögskola *Hvilan i Åkarp i Skåne* startade sin verksamhet, var en artikel införd i *Vestmanlands Läns Tidning (VLT)* den 5 september 1874 med rubriken *”När skall Vestmanland få en folkhögskola?* Artikeln kom att så ett frö för samhälleligt engagemang i redaktörens frågeställning. Fröet hamnade i god jordmån och hade bra grobarhet. Politiskt engagerade sig *Lantmannapartiet* i Västmanland i frågan, Jan Andersson i Lyftinge Romfartuna skrev en motion till Landstinget hösten 1874 om upprättande av en folkhögskola på tjänlig plats i länet. I riksdagen verkade samtidigt Johan Erik Johansson Forneby Möklinta, var tillika landstingsledamot och stöttade Jan Anderssons förslag.

Vestmanlands läns folkhögskoleförening

Hushållningssällskapet beviljade den 14 mars 1875 årligt anslag till den planerade folkhögskolan, och utsåg två representanter till den blivande styrelsen. Ett upprop på Västerås slott den *16 augusti 1875* arrangerat av landshövding R. Carpentier, och biskopen C.O. Björling resulterade i att *Vestmanlands läns folkhögskoleförening* bildades. Föregångaren till den nu under år 2025 jubilerande 150- åringen *Tärna folkhögskolas elevförbund*.

Någon ”långbänk” och byråkrati förelåg inte. Tre veckor senare tisdagen den *7 september 1875* togs beslutet av *Landstinget Västmanland* om att inrätta *Vestmanlands Läns Folkhögskola*, och att den då nybildade, och blott en månad gamla *Folkhögskoleföreningen* skulle ingå i den nybildade styrelsen för Vestmanlands läns folkhögskola. Att Landstinget var spekulant på mark för den nya folkhögskolan med placering någonstans på den Västmanländska lantbruksbyggden hade kommit Kumla församling till kännedom.

Fyra månader senare, den 4 januari 1876 meddelar Kumla landsortsförsamling Landstinget Västmanland, att de har en gammal prästgård till förfogande som kostnadsfritt kunde få disponeras av Landstinget på en tid av 5 år om det nu skulle falla sig som så att Landstinget var intresserad av ett markköp från Kumla landsortsförsamling. Landstinget meddelade sitt intresse och ett positivt besked lämnades. Nu följdes en administrativ tid med inkoppling av Lantmäteriet, juridiska konsultationer m.m. Men man hade så mycket på ”fötterna” att man under den administrativa handläggningen utannonserade tjänsten som *föreståndare* för den nyetablerade Tärna folkhögskola. Valet föll på en skåning vid namn *Teodor Holmberg*.

En nybakad 23-årig fil.kand. i historia med referenser, och goda vitsord från Hvilans folkhögskola där han arbetat som lärare under ett läsår fick tjänsten. Förutom föreståndartjänsten sockrades rekryteringen med att en ny skolbyggnad skulle uppföras, och de facto att han Teodor i egenskap av föreståndare också skulle erhålla en ordinarie plats i skolans styrelse. Teodor tackade givetvis ja! Han kontaktade sin livskamrat Cecilia Bååth som

kom Teodor till assistans i den gamla prästgården i Kumla kyrkby. Karriären var inledd, och ett legendariskt par inom den svenska folkbildningens historia tog nu sin början på den vindpiskade slätten i Kumla kyrkby där de kom att vara aktivt verksamma i trettiosex (36) år i uppbyggnaden av Tärna folkhögskola, men det är en annan historia!

Fastighetsaffären mellan Landstinget. och församlingen i Kumla avslutades formellt den 7 september 1876, och nu blev Landstinget i Västmanland ägare till ett kalt lergärde beläget cirka en halv (½) kilometer väster om kyrkan i Kumla kyrkby där det nya skolhuset nu skulle uppföras. I köpekontraktet ingick också att församlingen gratis skulle upplåta sitt *gamla prästboställe*, under ett femårs period för att användas som provisorisk skollokal då det nya skolhuset uppfördes. Vetskapen om att en ny järnvägsstation, hade anlagts i Kumla kyrkby, och att kyrkbyn var expanderande blev troligen avgörande för fastighetsaffären med Kumla församling.

Församlingsborna ansåg att det skulle vara hedrande om den blivande folkhögskolan namngavs efter den plats där den kom att vara verksam, all den stund församlingen släppt till mark åt Landstinget. *Kumla kyrkbys Folkhögskola* skulle vara ett passande namn ansågs det i stugorna. Här fanns en koppling till kyrkbyns namn, i en historisk kulturbygd med anor tillbaka till järnåldern, och en kyrka från tidig medeltid med sina imponerande kyrkomålningar. Men så blev det inte.

Namnet Tärna folkhögskola, Kumla kyrkby expanderar

Att landstinget var förutseende att göra affär med församlingen i Kumla kyrkby hänger troligtvis ihop med att Kumla kyrkby började expandera efter det att *Tärna Järnvägsstation* 1874 kom till byn, och kommunikationerna till yttervärlden öppnades. Vetskapen om att byn skulle erhålla en nybyggd skola benämnd folkhögskola bidrog säkerligen till byns expansion.

Här kom förutom järnvägsstationen med sin telegrafstation även att finnas, lantbruk, affärsrörelser, handelsbod, smedja, flera småindustrier och nybyggnationer av småhus. Utöver expansionen i Kumla kyrkby tillkom ett mångårigt byggande på det närbelägna folkhögskoleområdet. På Campus Tärna fanns byggnadsbranschen alla hantverkare representerade samt en transportorganisation där draghästarna stod i centrum, och spelade huvudrollen. Det rörde verkligen på sig i Kumla kyrkby!

Den sedan 1875 färdigställda järnvägslinjen Sala - Tillberga hade redan fått sina stationsnamn fastställda. För att undvika förväxling med den tidigare etablerade järnvägsstationen Kumla i Närke så beslöt Kungl. Maj:t 1874 att den nyuppförda stationen i Kumla kyrkby skulle namn sättas till *Tärna.*

Namnet *Tärna* hämtades från den *Uppländska* grannsocknen *Tärna i Simtuna socken* och blev styrande till namnsättningen av *Tärna Järnvägsstation*, som i sin tur fick släppa ifrån sig ortsnamnet *Tärna* till *Vestmanlands läns folkhögskola* när skolan skulle få sitt namn. Den kom att få heta *Tärna folkhögskola,* och har direkt samband till Kungl. Maj:ts beslut av år 1874 gällande namnet på järnvägsstationen i Kumla kyrkby, d.v.s. *Tärna Järnvägsstation.*

Slutklämmen blev att utsocknes elever, när de klev av tåget, mer eller mindre hamnade utanför ytterdörren till undervisningslokalen i den gamla prästgården. Det muttrades lite i

stugorna över namnsättningen på fo1khögskolan men det gick snart över. Järnvägsstationen som stod färdig 1875 drogs in 1968, och revs 1970.

Hela processen med tillskapande av en folkhögskola i Kumla kyrkby gick fort även med dagens mått mätt. Det tog två år och fyra månader, efter det artikeln i VLT av den 5 september 1874 var införd med rubriken *”När skall Vestmanland få en folkhögskola”* fram till det första uppropet i provisoriet den gamla prästgården den 1 november 1876. Kumla kyrkby hade nu en folkhögskola på plats, visserligen ett provisorium, men det fanns både mark, och politiska beslut klara så att spaden kunde sättas i marken, och det gjorde den. Den nya skolan var färdig byggd och invigdes den 30 oktober 1880.

Vestmanlands Läns Folkhögskoleförening

Ett år före starten av Tärna 1876, var ”intresseorganisationen” *Vestmanlands Läns Folkhögskoleförening* formad, vilken först och främst sågs som ett stöd för Landstinget i driften av folkhögskolan samtidigt som den utgjorde en kamratförening av f.d. elever *Tärnaiter,* som gått på Tärna. Men det fanns också undantag från begreppet f.d. elev som var direkt kvalificerad, för medlemskap i Folkhögskoleföreningen trots att man inte varit elev, och det var *lärarkåren* på Tärna folkhögskola.

Stadgarnas § 2 från 1914 meddelade att:

”Folkhögskoleföreningens medlemmar utgöras av män och kvinnor, som genomgått Tärna folkhögskola” därefter kom det och att ”*Ledamöter och suppleanter av Folkhögskolans styrelse, lärare, och lärarinnor vid Västmanlands läns Folkhögskola är självskrivna medlemmar av Folkhögskoleföreningen”.*

Här hade *f.d. elever* genom sitt engagemang i Folkhögskoleföreningen, (i dag Tärna folkhögskolas elevförbund), beretts möjligheten till två fullvärdiga platser i styrelsen för Tärna folkhögskola. Man fick därvid insyn, påverkan, och beslutsrätt i ärenden rörande folkhögskolans och folkbildningens etablering i Kumla kyrkby.

Styrelsens sammansättning, och lite till.

Västmanlands Läns Folkhögskoleföreningen (nuv. Elevförbundet) hade sin ordinarie årsstämma förlagd till skolans sommarfest i juni vartannat år. Då valdes styrelsen för en mandatperiod av två år. Det var en talrik styrelse som valdes. Här kom att finnas, en ordförande, och åtta andra ledamöter samt fyra suppleanter. Avgående styrelseledamot eller suppleant kunde återväljas. Inom styrelsen utsågs vice ordförande, sekreterare, kassaförvaltare, och det statusfyllda uppdraget om två representanter från föreningen till folkhögskolans styrelse. Beslutsför blev man när fyra ledamöter deltog. Allt arbete i föreningen var arvodeslöst. och i dess § 8 rörande års stämma fanns inskrivet att styrelsen hade ansvaret för att den besökande på skolans sommarfest *Tärnadagarna* erhöll ”ett avsett lämpligt föredrag”.

Det primära för *Folkhögskoleföreningen*, var att den skulle vara en förening för *f.d. Tärna elever*. Till styrelsen kom att inväljas f.d. elever som var aktiva hemmansägare, och som efter

avslutade studier på Tärna gjort sig en politisk ”förtroenderesa”. De kom att inneha förtroendeposter inom såväl domstolar, kyrkan, stat, primär som sekundärkommun.

Högt anseende

Av de på orten boende uppfattades *Folkhögskoleföreningen* mer eller mindre som ett ”finare slutet sällskap”. Att som äldre elev bli invald i styrelsen för Tärna folkhögskola var en utnämning som hette ”duga”. Det var ett prestigefyllt kliv uppåt på den sociala stegen. Hade man kommit in i Tärna folkhögskolas *”Hall off Fame”* dvs. skolans styrelse så var man ”någon” att räkna med!

Föreningens styrelse kom förutom f.d. elever tillika aktiva lantbrukare, också att bestå av skolans lärare. Det var *lärarkollegiet* på Tärna som enligt föreningens stadgar var självskrivna föreningsmedlemmar, och kunde väljas in i föreningens styrelse för att sedan därifrån som föreningens företrädare avancera till en statusfylld plats i Folkhögskolans styrelse fast man inte var en före detta Tärna elev, men i stället var man universitets utbildade akademiker.

Frågan som uppstår är om årsmötets val av ombud till skolans styrelse *kantrad*e över åt något håll? Vad hände om årsmötet utsåg två ”*teoretiker”* som företrädare, eller tvärt om två” *praktiker”* som fick bli föreningens representanter i skolans styrelse? Idealet för att motverka en ”kantring” var ju en av var, och frågan man ställer sig är om detta tillämpades?

Styrelsen för Folkhögskoleföreningen kom således informellt att indelas i två läger.

I det ena lägret befann sig *praktikerna* som var f.d. elever, och yrkesverksamma som lantbrukare, tillika politiskt aktiva, och innehavare av förtroendeuppdrag.

I det andra lägret fanns *teoretikerna*, lärarkollegiet med sina examina, som av de f.d. eleverna betraktades med respekt och vördnad. Oaktat att det fanns två av varandra helt skilda läger så höll de utåt varandra solidariskt om ryggen.

”Holmbergarnas” umgänge med Folkhögskoleföreningen var troligen en aning ”ansträngd”, speciellt för Cecilia som inte uppfyllde kraven för medlemskap i föreningen. Hon var varken *f.d. elev* eller *lärare* men det löstes 1881 då Cecilia *blev ledarinna* för den nystartade *Kvinnliga sommarkursen*, vilket förstärktes 1908 då hon *blev föreståndare* för den ny startade *Husmodersskolan.*

”Holmbergarnas” uppfattning om sig själva gentemot föreningsstyrelsen, och dess bemanning var att de själva såg sig ”lite förmer” än de f.d. gamla *Tärnaeleverna,* och även byborna i *Kumla kyrkby.* Cecilia hade en *von oben* attityd till de manliga eleverna, och även till deras fäder, finansiärerna hemmansägarna. *”Vi”* och *”Dom”* hämtat från den akademiska ”Lundensiska” världen präglade Cecilias vistelsetid på Tärna. Teodor uppfattades av byborna inte lika högdragen som Cecilia.

Elevrepresentation

Med *elevrepresentation* i en skolstyrelse borde *Västmanlands län Folkhögskoleförening* vara långt för tiden innan ordet ”*Elevdemokrati”* formades första gången, och myntades av Tage Erlander i 1946 års skolkommission. Elevdemokratin för Tärna folkhögskola formulerades på *papperet* redan 1875 då statuterna för Folkhögskoleföreningen utformades. Men hur var det i

praktiken? Minst en vinterkurs måste ha genomförts innan begreppet *före detta elev* kunde bli en verklighet, och för att på sikt kunna hamna på en valbar plats i föreningens styrelse.

Under ”Holmbergarnas” 36 -åriga vistelsetid på Tärna har *Folkhögskoleföreningen* till eftervärlden inte lämnat några större bestående avtryck efter sig annat än att de var ansvariga för skolans e*levhushåll.* En nog så viktig funktion, med andra ord så ansvarade föreningen för att man hade mat för dagen, och på bordet.

Här uppstår frågan om ”Holmbergarna” släppte fram Folkhögskoleförening eller lät den veta sin plats, och sova sin Törnrosasömn? Undantaget skulle i så fall vara, vem eller vilka som skulle företräda ”Folkhögskoleföreningen” i skolstyrelsen för Tärna folkhögskola, där Teodor satt som föredragande, och även Cecilia som troligtvis efter fem år i karantän kvalificerat sig för medlemskap i Folkhögskoleföreningen för ett vidare avancemang till skolans styrelse.

Okänt är om Cecilia formellt blev vald som föreningens representant i skolans styrelse, eller om Cecilia deltog på eget initiativ som adjungerad i skolans styrelse, men tack vare äktenskapet med Teodor så hade hon ändå full insyn, och påverkan på Tärna fram till dess hon formellt kunde väljas in i skolans styrelse, där det informella *familjeföretaget* blev ett faktum. Cecilia har i litteraturen utpekats som skolans informella ledare, och Teodor fick av, och till gentemot Cecilia inta rollen som en underkuvad äkta man.

Elevdemokratin var formad på papper, och det verkar som Holmbergarna betraktade den som ett nödvändigt ont. Som förening sågs Folkhögskoleföreningen troligtvis av Holmbergarna inneha en lägre rang än skolans styrelse vilket också var dignitetsmässigt rätt. Hur länge föreningen var att betrakta som vilande, alternativt inaktiv är frågor man kan ställa sig. När föreningens representanter deltog i skolans styrelsemöten så blir en kvarstående fundering om de utsedda underdånigt dansade ”lojalitetsdansen” efter Holmbergarnas pipor?

Frågan väcks om den sedan *1875-09-07* då nybildade *Vestmanlands Läns Folkhögskoleförening*, och *Landstinget i Västmanland* genom *Tärna folkhögskolas* etablering kom att bli pionjär, och först i Sverige med att ha demokratiskt valda f.d. elever som fullvärdiga styrelserepresentanter i en Landstingsägds skolas styrelse?

Här behövs mer kunskap och forskning om, och när *Elevdemokratin* gjorde sin debut i Sverige? Vem vet, kanske det var på Tärna folkhögskola eller? Fördjupad forskning behövs!

Elevhushållet

Från stadgar av 1914-03-01 kan utläsas att det fanns femton (15) ”byar” som förbundit sig att bidra med någon form av *”försörjningsbidrag”* benämnt *”Fyrk”* till ” Folkhögskole-föreningen, och dess elevhushåll på Tärna.

Byarna var: *”Badelunda, Dingtuna, Huddunge, S:t Ilian*), Irsta, Kumla, Väster Lövsta, Möklinta, Nora, Norrby, Romfartuna, Sura, Tortuna, Tärna, och Österunda”.*

Övrigt*) *Sankt Ilian* socken i Västmanland ingick i Norrbo härads östra del, och var en lantbruksbyggd som 1918 införlivades i Västerås stad.

Fyrk eller ett fyrktal kan i dag närmast liknas vid en fastighetstaxering, där man utgick från gårdens värde, och lönsamhet. Det var enhetsbenämningen för sådan beskattning som utgjorde delar av mantal.

Såväl mantal som fyrken förlorade sina praktiska betydelser i samband med att kommunalskatt infördes i början av 1900-talet. Hur debitering, och uppbörd praktiskt hanterades kräver ytterligare forskning. Källa: Wikipedia

Under vinterkurserna 1876 - 1901, och innan det manliga elevhemmet *"Mannhem"* med sina nya lokaler för elevhushåll slog upp sina portar och togs i bruk den 20 okt 1902, är det troligt att den manliga eleven från inackorderingen utrustades med *"skaffning"* som inmundigades på någon passande ledig plats i skolbyggnaden. Kök med vedspis, och anslutande bespisningslokal kom först 1902, och då till elevhemmet *Mannhem!* Elevhushållets bemanning är dolt i mörker, men Folkhögskoleföreningen hade ansvaret för att man hade mat för dagen, och på bordet!

Folkhögskoleföreningen drev elevhushållet fram till 1959. då det övertogs av landstinget. Kassabehållningen på ca 10 700 kr tillföll Folkhögskoleföreningen. Källa: Stadgar Västmanlands läns Folkhögskoleförening av 1914-03-01, Wikipedia, Fakta Tärna Folkhögskola Några data.

Den blivande elevens sociala tillhörighet

För att beredas möjlighet till att få *gå på Tärna* så var kravet att den blivande eleven skulle vara i direkt nedstigande led från en egendomsägande lantbrukare även titulerad som hemmansägare, och att eleven skulle vara solidarisk med det fastställa syftet, och utbildningsmålet för Vestmanlands Läns Folkhögskola (Tärna folkhögskola) som var att:

"gifva ungdomen framför allt de kroppsarbetande klassernas, en förberedelse för lifvet i dess helhet, nämligen för det praktiska arbetet för hemlifvet, för medborgarkallet i kommun, stat och kyrka".

och

"att införa den vuxna ungdomen i samhällslivet, dana en god medborgaranda, meddela för vardagslivet särskilt lantbrukarens, praktiska insikter samt ge en förädlande inblick i skapelsens sammanhang i naturens former, krafter och verksamhet"

De första fem åren (1876-1881) var det enbart bondsöner som var privilegierade till att få studera på Tärna. När den nya skolbyggnaden stod färdig år 1880 erbjöds från sommaren 1881 också bonddöttrarna till att gå på Tärna.

Sönerna gick skolans manliga *Vinterkurs*, och döttrarna den kvinnliga *Sommarkursen.* Man skulle vara lägst arton (18) fyllda, och förfoga över det viktigaste av allt, nämligen att ha en far som var hemmansägare, och hade de ekonomiska förutsättningarna till att kunna finansiera ättlingarnas studier. Övriga i samhället som hade läslust, och ville "*gå på Tärna"* fick vänta i cirka (40) fyrtio år innan tanken kunde realiseras.

Premiären onsdagen den 1 november 1876

Tärnas första vinterkurs som nu år 1876 tog sin början, var anpassad efter lantbrukets brukarperioder, där *Bondepraktikan* var vägledande i det vardagliga arbetet. Bortsett från vinterns skogsarbete, så lugnade arbetet ner sig hemma på gården, och den arbetskraft som

bondsonen besatt kunde nu frikopplas för att ”*gå på Tärna”* fram tills dess ”*vårbruket”* stod för dörren. Tillfälliga ersättare kom vid behov troligtvis att utgöras av drängar, och dagsverkare. Datumet den 1 november ansågs som passande, och ska sättas i samband med att *höstbruket”* inkluderande slaktmånaden (oktober), och att *Slankveckan* skulle vara avklarad. *Slankveckan* var den vecka då statare fick vara lediga. De kunde under denna vecka även byta jobb. Slankveckan skall inte förväxlas med semester för det var ingen betald ledighet. Slankveckan inträffade under sista veckan i oktober. Slankveckan fick sitt namn då den var oavlönad och man fick föda sig själv. Slankveckan inleddes med flyttdagen.

Den sista höstmånaden hade kommit, och vintern stod för dörren. Onsdagen den 1 november 1876 var det premiär för den första *vinterkursen 1876 -1877*, i Tärnas historia.

Kumlas gamla prästgård. Källa: Ur Kumla sockens historia/Assar Jansson

Knastret från kakelugnen där den spred sin värme, oset från fotogenlamporna, trängseln, sorlet, och den från kläderna så isittande karakteristiska stall, och lagårdsdoften gav sin speciella karaktär på premiärdagen den 1 november 1876 sin speciella karaktär i det gamla prästbostället. Det hade nu gått drygt två (2) år sedan artikeln om behovet av en folkhögskola i Västmanland var infört i VLT, och nu var den en verklighet.

Det genomfördes upprop, och presentation inför den nyrekryterade föreståndaren Teodor Holmberg, som assisterades av sin då trolovade Cecilia Bååth. Det var 35 blivande elever utav 45 sökande dvs. sönerna till traktens hemmansägare som infann sig till skolstarten i den gamla prästgården. Förutom de blivande eleverna så fanns här troligtvis också landstingets företrädare, ortens honoratiores, elevens finansiär hemmansägaren, och nyfikna församlingsmedlemmar. Transportsättet var häst med vagn, och även tåg, med avstigning vid den nyuppförda järnvägsstationen *Tärna.* Dåtidens parkeringshus ”Kyrk stallarna ”i Kumla kyrkby fanns kvar, och var avlastande när det gällde stallandet av hästarna. Rörigt borde ha varit ett milt uttryck vid uppropsdagen onsdagen den 1 november 1876 som var första dagen i ett för Tärna 70-årigt sammanhängande skånskt ledarskap. Först Teodor Holmberg med 36 år, därefter Nils Hjalmar Bosson med sina 34 år.

Kommunicering

Föreståndaren Teodor med sin Cecilia genomförde uppropet, och så småningom kunde de första lektionerna ta sin början när det lugnat ner sig. Kursinnehållet var detsamma som Hvilans vilket i sin tur var hämtat från Grundtvigs folkhögskola Rödding i Nord Slesvig Danmark. Ämnena som delgavs var modersmål, svensk historia med nordisk mytologi, samhällskunskap och geografi. Allt omgärdat av Teodor Holmbergs fosterländska sånger med dedikationer till lantbruket, bonden, och monarkin.

En dialektal krock kan inte ha uteslutits. Här kom en Skånsk dialekt med nya ”fina” ord, polerad med akademisk fernissa, att sammanföras med vetgiriga yngre landsortsbor med sin Västmanländska dialekt. Språkförbistringen bord ha varit ett faktum för såväl lärare som elev. Man fick lära sig nya facktermer för att överhuvudtaget kunna kommunicera med varandra.

Här är ett exempel som föranledde ”långa ansikten”. Dagens transportredskap *skottkärra* med gummihjul hade en klumpig Västmanländsk föregångare i den järnhjulsförsedda *”Skjuträven”* vilken i Skåne gick under namnet som ”*Rullebör”.* Ungdomarnas grundutbildning sträckte sig till undervisning av klockaren Södergren i Kumla kyrkbys, Klockarskola, och här var man ”ljusår” från den akademiska Lundavärlden. Men läsa och skriva kunde man! Å andra sidan var Holmbergarna helt okunniga om lantbruksarbetet både teoretiskt och praktiskt.

Vinterkursen därpå (1877-1878) så höll den nystartade folkhögskolan på att gå omkull då endast ett 15-tal elever infann sig. Efter marknadsföring i dåtidens lokalmedia tog sig elevantalet, och skolan kunde fortsätta med sin verksamhet, och har så oavbrutet gjort i 150 år.

I den gamla prästgården drog sig paret Holmberg fram till den 30 oktober1880 då den nya skolbyggnaden invigdes, och där man också fick tillgång till egen ”tjänstelägenhet”.

Fotogentiden

Skolan gick en ljus framtid till mötes för 1904 så installerades acetylenbelysning i någon skolsal, och i rektorns tjänstelägenhet. Under en tid av 24 år (1880-1904) fick man i merparten av skolhuset, elevhem och även vid inackorderingarna för ”syns skull” förlita sig till fotogenlampor, vid läxornas instudering.

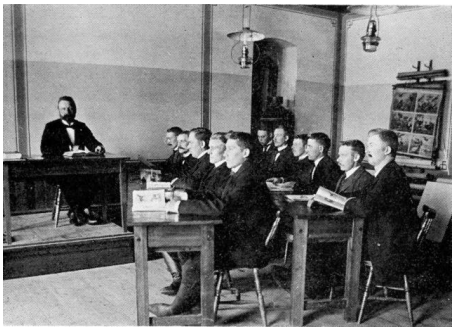

Här syns under fotogenlamporna i ett foto från 1901 med läraren Agronom Frithiof Ander, och 11 elever från den första lantbrukskursen i lantmannasalen. Lägg märke till den propra klädseln hos såväl lärare som elever. Det var mörk klädsel och vit skjorta med fluga för de välklädda eleverna, fjärran från den dagliga lantbruksklädseln, för nu var man en studerande, och då skulle man klä sig därefter. I stort sett hela skolan och elevhemmen elektrifierades 1917 då fotogenlamporna blåstes ut för gott. Källa: Bild: Tärnas bildarkiv Privat. Införd i Sala Allehanda Sala Allehanda 8 november 2016.

Vi flyttar oss nu tillbaka i tiden till åren 1913 -1917 där dåvarande läraren på Tärna *Sven Kjersén* i sin bok *" Östra Västmanland"* nostalgiskt beskrivit studiemiljön, för vinterkursen under "*Fotogenperioden",* någon gång under åren 1913- 1917. Läs och begrunda den målande starten av en *Vinterkurs*.

"En sen oktoberdag börjas det. Då blir det hastigt liv på den gamla skolvägen där den dyker fram mellan barrträden på åsen vid Kumla kyrka. Kommer du där vid någon av de tidpunkter, då ett järnvägståg nyss passerat, möter du en mörk och böljande klunga, följd av den mest aktningsvärda bland packvagnar, Några minuter senare är Tärna fullt av liv. Pojkarna har kommit! Så börjar arbetet, och redan efter en vecka rör man sig som hemmastadd Tärnaelev i en väl förtrogen värld, där omgivningen synes en så naturlig och gammal bekant. Man ser tillbaka på den första dagen, då man under uppropet satt där styv och bortkommen, och då varje paus utnyttjades till en skygg granskning av sidokamrater och lärare, och så minns man de första lektionerna. Inte dröjde det länge förrän man märkte, att det här gällde inte bara plugg och hemläxor, utan att det eftersträvades något av riktig verkligt värde för hela det långa livet. Ty så är det nu med vår svenska folkhögskola: den vill inte bara göra huvudet och handen bildade utan helst och främst bilda hela människan, inte bara för ett visst yrke utan för livet självt utom och inom människan.

Så kommer det första föredraget, kanske med en hel samling trevliga ljusbilder; den första diskussionen och, det första samkvämet. Då sitter man där, kamrat intill kamrat, alla bänkarna är fyllda och i taket lysa lamporna. Hela salen är ljus, sångerna komma, orden komma. Alla känner varandra; det är samvaro trygg och förtrolig, en hemkänsla och samkänsla, som inte kunde vara bättre.

Den stämningen förmärks i så mycket. Den gör lektionsstunderna till en ljus och glad samvaro. Den är med under de uppfriskande övningarna i den stora, präktiga gymnastiksalen såväl som under alla stilla aftonsamkväm, när ljusens vita skimmer vilar över de kända föremålen i rummet, medan mörkret står kvällstungt och djupnande utanför de höga fönstren.

Se in i ett läsrum under pågående lektion! Se den lyssnande skaran eller de många över arbetet böjda huvudena! Se pennan och ritstiftet i dessa händer, vanda vid säkra tag i plog och töm under många år. Eller stå därute på gårdsplanen en tyst och skymmande mörk kvällsstund. Då skall du se från varje fönster i elevbostäderna runt gården se ljus lysa ut i mörkret, och i varje rum skymta två huvuden vända mot varandra och lutade över arbetet. Redan sitter där mer än en yngling, vars far, för en mansålder sedan, suttit så inom samma skolas hägn."

Källa: Assar Jansson. Citerat från Sven Kjerséns bok" Östra Västmanland" (1925) och införd i "UR KUMLA SOCKENS HISTORIA Assar Jansson 1954".

Men var det så idylliskt, och harmoniskt som Kjersén ”skönmålande” framställde” elevtiden på Tärna innan skolan elektrifierades? Ett första världskriget pågick, och *Spanska sjukan* florerade i Sverige mellan åren 1918-1920 vilken skördade sammanlagt 39 000 människors liv i Sverige där även Tärna drabbades av dödsfall.

Därefter har pandemier som ”Asiaten”, ”Hongkonginfluensan”, och ”Covid 19” drabbat Sverige, och även berört Tärna. Som internatskola hade Tärna i början av 1920 -talet överlevt ett sekelskifte, och ett världskrig där mat, vatten och värme var centrala betingelser i den dagliga livsföringen vid sidan av den andliga bespisningen.

Friskvård

Folkhögskolans manliga elever inackorderades i trakterna kring Kumla kyrkby, och det blev till att fotvandra i kyla, snö och i ur och skur. Det idoga traskandet till och från prästgården tur och retur, och sedermera till den nya skolbyggnaden medförde att skolans styrelse ansåg att gymnastik inte var behövligt. Vandringarna upphörde 1902 då det nyuppförda det manliga elevhemmet *”Mannhem”,* togs i bruk, och inackorderingarna tillika fotvandringarna upphörde. ”Ungherrarna” hade då haft sina dagliga vintertidsvandringar i 26 år. Fyra år senare, 1906 stod gymnastik på schemat i och med att *Gymnastikhuset* var färdigbyggt, och togs i bruk.

”Serviceenheten”

Berättelserna om Tärna folkhögskola har i mångt och mycket centrerats kring lärarna, deras tjänsteutövning, och akademiska examina. Däremot har skolans *”Serviceenhet”* (författarens benämning) fört en anonym tillvaro i historien. Det är därför på sin plats, att inför kommande jubileer lyfta fram *”serviceenhetens”,* betydelse för den dagliga driften av Tärna. Här avses samtlig servicepersonal som vid sidan av lärarkollegiet visste sin plats, och fick verka efter det gamla ordspråket *”Esse non videri, att verka men inte synas*”.

Serviceenheten stod formellt helt utanför tillhörighet till Folkhögskoleföreningen fram till den *12 maj 2018* då Elevförbundet genom revidering av stadgarna såg till att alla anställda, gamla som nya, vid Tärna folkhögskola, och inte endast f.d. elever, och lärare blev behöriga till *Tärna folkhögskolas elevförbund.*

Värme, en tillbakablick

De så kallade bekvämligheterna följde dåtidens standard. Centraleldning och vattenburen värme saknades. Det som var gällande var vedeldning i vedspisar, kaminer, öppna spisar, och kakelugnar för att hålla kylan borta. Vatten värmdes på spisarna! Den då fysiskt ansträngande vedhanteringen krävde sitt folk, och var uppdelad i flera manuella moment såsom fällning, transport, kapsågning, klyvning, och torkning. Man började på vintern. Alla moment skulle vara avklarad till påsken varefter torktiden för den kluvna veden som sträckte sig till hösten tog vid. Det gick åt mängder med ved, och ansträngande arbete på Campus Tärna, för att hålla kylan borta, i såväl skolhus, elevhem, som tjänstebostäder. Ett är säkert, och det är att vedhanteringen på Tärna var personellt resurskrävande, och frågan uppstår om

vedhanteringen med sin logistik var säsongsbetonad alternativt heltid, och hur många var engagerade i vedhanteringen.

Den stora frågan är, och blir, logistiken kring skolans, och de kringliggande tjänstebostädernas uppvärmning? Hur många gjorde vad? Fanns det på skolan särskild ”servicepersonal” i form *gårdskarlar* med styrning enbart till vedhantering? Fanns det *dagsverkare* som kallades in vid behov? Troligtvis var lärarkåren undantagen vedhanteringen, vilket låg i sakens natur, men frågan som uppstår är om de fick betala för veden, eller om fri ved var en löneförmån? Hur var det för eleverna, fick de sig ett gymnastikpass genom att stå vid ”huggkubben” och klyva sin ved? Troligtvis inte, uppvärmningen ingick i skolavgiften, och eleven hade bara att gå till vedboden för att komplettera rummets vedförråd. Någon annan hade stått vid ”huggkubben”! Här infinner sig frågan: ”Hur gjorde *service enheten* sin röst hörd på dåtidens Tärna folkhögskola? Svaret är enkelt, den rösten hördes inte!

Att *Föreningens* styrelsemedlemmar var involverad i skolans uppvärmning råder det inget tvivel om. Styrelsemedlemmarnas kontaktnät till lokala vedproducenter, där de själva troligtvis ingick som producent av ved, och som den ”*gamla elev”,* tillika hemmansägare som man var, och med en lojalitet till skolan så ägde devisen om *” att i mån av tillgångar understödja Folkhögskolans ekonomiska ”ställning*” säkerligen sin riktighet. Lojala, och ideella vedleveranser från gamla Tärnaelever till skolan kan inte uteslutas.

”Salbergare.”

Det fanns ett antal hemmansägare i Salaregionen som mot ersättning tog hand om inskrivna patienter från ortens mentalsjukhus Salberga i Sala. Patienten var familjehemsplacerad med sysselsättning inom lantbruket, där hantering av ved var en del av vardagen. Allmänt i byarna kallades patienterna nedvärderande som ”*Salbergare”,* och dess status bland byborna var att de befanns sig under drängens nivå. Frågan kvarstår om Tärna nyttjade systemet med funktionshindrad arbetskraft, och erhöll ersättning från Salberga för att de sysselsatte patienter från sjukhuset i fastighetsskötsel inkluderande vedhanteringen, och på så sätt förstärkte *”serviceenheten”?*

Vattenförsörjningen

Mellan åren 1834 och 1874 rapporterades elva koleraepidemier i Sverige varvid omkring 37 000 människor avled. Vid det senaste utbrottet 1874 var Västerås hårt utsatt. Förorenat vatten är den primära smittokällan. Kolera orsakas av bakterien *Vibrio cholerae* som lever vid låga salthalter eller i sötvatten. Bakterien utsöndrar ett gift *(Koleratoxin)* som framkallar de kraftiga diarréer som kännetecknar sjukdomen. Kolera var som beskrivits storstads betingat. Kumla församling hade klarat sig, och preventivt garderat sig genom att utfärda reseförbud till Västerås samtidigt som man planerade för en Kolerakyrkogård uppe på ”Kyrkåsen ut i fall det värsta skulle hända församlingen.

Vid anläggande av skolbyggnaden så löstes skolområdets vattenförsörjning troligtvis genom anlagda brunnar. Hur driftsäkra var brunnarna, sinade brunnarna under somrarna? Hur tjänligt var vattnet för människor och djur, är frågor som hänger i luften. Färskt vatten, och

fungerande avloppssystem var medicinen mot Kolera, något som skolans styrelse borde ha fått vetskap om kring sekelskiftet.

Först 1911 fick skolområdet rinnande färskt grusåsvatten från ”Badelundaåsen”, dess sidogren ”Kyrkåsen”. Ett vindkraftverk hade då installerats på åsen bredvid kyrkan i Kumla kyrkby. Rörledning på ca en halv kilometer drogs fram till skolområdet, och nu fick Campus Tärna för första gången, och efter 31 års väntan rinnande färskt vatten av högsta kvalitet till nytta och glädje för såväl tvåbenta som fyrbenta inom skolområdet. Sanitära anordningar som avloppssystem och centralvärme fick vänta tills skolans stora byggnadsprogram genomfördes 1942- 1943.

Återvinning

Trots allt av erfarenheterna från 1800-talets Kolera epidemier så tillämpades inom lantbruket, och då där sedan generationer tillbaka dagens inneord *”återvinning”.* Vi befinner oss i tillämpningen av utedassens, slaskhögens, slaskhinkens tidevarv. Avloppsfrågan fanns inte på agendan. Skolan liksom Folkhögskoleföreningens medlemmar hemmansägarna de f.d. eleverna nyttjade kretsloppets återvinning. Lanthushållsskolan liksom Lantmannaskolan förfogade över svin. Hushållsavfall hamnade i slaskhinken, vars slutdestination troligtvis blev tråget i svinkätten. Rundgången var satt i system! Det som genom munnen kom in, skulle genom tarmen ut! Träck hämtades från såväl djurhanteringens stallar, som utedassens latrintunnor. Allt hamnade som gödning för att sedan nedplöjas enligt dåtidens sed, skick och bruk.

Brandskydd

Hela Campus Tärna bestod av träbyggnader uppvärmda av vedspisar, kaminer och kakelugnar. Risken för eldsvådor var överhängande, och krävde disciplin av utövarna speciellt i hanteringen av aska. Ortens sotare var inte heller sysslolösa i sitt förebyggande arbete inom brandskyddet, dvs. kampen mot soteld, och några husbränder på campus Tärna har veterligt inte förekommit. Alla träbyggnader stod intakta tills de sanerades bort i början 1960 -talet. Kvar av trähusen finns endast lärar- och vaktmästarbostaden ”Anderbo” mittemot grindarna på andra sidan vägen.

Då naturliga närbelägna vattentäkter saknades så anlades en branddamm inom området. Under skolans andra stora byggnadsprogram som genomfördes under 1940-talet förädlades branddammen till nuvarande simhall, och utgör fortfarande en vattenreservoar utifall något negativt skulle inträffa. Här är branddammen av i dag.

Kommenterad [G1]:

Byggperioderna

Under den Holmbergska epoken (1876 -1912) pågick en ständig utveckling och utbyggnad av Campus. Det byggdes som aldrig förr på Tärnaområdet. Här kan man verkligen tala om en byggboom som formade Tärna

1876. påbörjades byggandet av skolan, avslutades 1880, och den 30 oktober samma år invigdes den nya skolbyggnaden. folkhögskola.

Fotot är från 1903. Tärnas Bildarkiv

Ritningar var redan klara, och spaden för det nya skolhuset sattes i marken för första gången under 1876. Vittne till spadtaget, kom skolans närmaste granne att bli *"Tärnatallen."* Beslutet som hade tagits av Landstinget var att uppföra en 1,5 plans byggnad framtagen av John Ohlanders ingenjörsbyrå i Västerås. En byggnad som till det yttre var influerad av de Västmanländska herrgårdarna.

Här ska inflikas att dåvarande rektorsparet Holmberg, som i allt hade Hvilans folkhögskola som förebild lanserade sin åsikt om att den nya skolbyggnaden skulle efterlikna Hvilans folkhögskolas huvudbyggnad som var en ombyggd ladugård. Så blev det inte! Här stod styrelsen fast vid sitt tidigare beslut vilket vi alla *Tärnaiter* är tacksamma för. När skolhuset stod färdigt 1880 på den förr så leriga åkern så visste inte byborna till sig av stolthet. Man

benämnde skolbyggnaden ömsom för *" Det vita slottet", "Godset"* alternativt *"Herrgården".* Det tidigare muttrandet över namnsättningen Tärna folkhögskola var nu som bortblåst.

Den första utbyggnadsperioden.

Under den Holmbergska epoken (1876 -1912) pågick en ständig utveckling och utbyggnad av Campus Tärna. Det byggdes som aldrig förr på Tärnaområdet. Här kan man verkligen tala om att den *första* uppbyggnadsperioden var den som formade Tärna. Under ett tidsförlopp på 32 år tillfördes skolområdet färdigställande av 10 byggnader, och 1880 stod huvudbyggnaden klar.

Därefter kom i nämnd ordning 1891 lärarbostaden "Svalboet", 1902 tas det nya elevhemmet *"Manhem"* med lokaler för elevhushållet i bruk, *1904* Innerbelysningen i skolhuset uppgraderas från fotogenlampor till *Acetylenbelysning, 1906* Stod gymnastikhuset färdigt och togs i bruk samma år, *1908* Husmodersskolans, den kvinnliga folkhögskolans andra årskurs öppnas i nybyggnaden *"Kvinnofrid." 1910* erhöll Lanthushållslinjen ett småbruk på 5 ha och nyuppförda ekonomibyggnader, *1911* tillkom den nya elevbostaden *Lyran.* Ett vattenverk (vindpumpverk) installeras på Åsen vid kyrkan med ledningar på ½ km till skolan. Det fanns ytterligare ett elevhem vid namn *"Hemlyckan."* Dess tillkomstår är okänt, men borde ha tillkommit någon gång under tidigt 1900-tal. El och dess installationer kom 1917.

Foto: Bildarkivet Tärna Folkhögskola

Här ser man Campus Tärna från ett flygfoto, taget någon gång före 1928 innan Gymnastikhuset sammanbyggdes med skolan, som här på bilden är flankerad av ett antal byggnader och elevhem med namnen *" Manhem, Kvinnofrid, Hemlyckan, och Lyran."* Området år bebyggt med gymnastikhus, tjänstebostäder tvätt, och vävstuga, och ett mindre pedagogiskt lantbruk på 5 ha. med tillhörande livdjur, ekonomibyggnader, storkök, grönsaksodlingar m.m.

Den andra utbyggnadsperioden

Landstinget satsade på Tärna vilket resulterade att ytterligare byggnadsprogram genomfördes. Det andra perioden, kom i början av den Bossonska epoken, och avslutades 1928 då ”Flygel” mellan skolhuset och gymnastikhuset tillkom liksom lärosalar, och elevrum på den nyuppförda ”Flygeln”. Skolbyggnaden höjdes en våning och rektorsbostad, dagrum, och bibliotek tillkom.

Den tredje utbyggnadsperioden

Det tredje stora byggprogrammet genomfördes 1942-1943 då elevhemmen Väster-, Norr- och Östergård uppfördes. Man utvecklade ekonomiavdelningen med matsal, storkök, sömnads- och vävsalar, simhall, tre lärarbostäder, två vaktmästarbostäder, tillbyggnad av gymnastikhuset med en teaterscen. Sist men inte minst viktigt var att sanitära anordningar och en ved och kokseldad panncentral för centralvärme tillkom. Ansvaret för eldandet åvilade serviceenheten, och man ställer sig osökt frågan om någon inom enheten kunde tituleras *”eldare”.*

Det fjärde byggnadsprojektet

Det fjärde betydande bygget för Tärna stod klart 1954, då en ny panncentral för oljeeldning, och tvättstuga uppfördes. Oljeeldningen medförde väsentligt förändrade arbetsuppgifter till det bättre för serviceenheten. Vedperioden på Tärna kunde därmed avslutas efter att ha pågått i nästan 75 år. Campus Tärna hade nu utvecklat sig till att bli en enklav inom Kumla kyrkby och även i Sala. Uppgift saknas om antalet fasta boende inom området.

”Holmbergarna” vs ”Folkhögskoleföreningen”.

Under ”Holmbergarnas” 36 -åriga vistelsetid på Tärna har *Folkhögskoleföreningen* till eftervärlden inte lämnat några större bestående avtryck efter sig annat än att de var ansvariga för skolans *Elevhushåll.* En nog så viktig funktion, med andra ord så ansvarade föreningen att man hade mat för dagen, och på bordet.
”Holmbergarnas” umgänge med Folkhögskoleföreningen var troligen en aning ”ansträngd”, speciellt för Cecilia som inte uppfyllde kraven för medlemskap i föreningen. Hon var varken ”*gammal elev”* eller *lärare,* men på sikt så löste det sig! År 1881 blev hon *ledarinna* för den första ”Sommarkursen” för kvinnor som hon själv bidrog till dess start, och 1908 *föreståndarinna* för ”Husmodersskolan” som hon också tog initiativ till att starta. Vägen var nu snitslad för Cecilia till Folkhögskoleföreningen, samt till styrelsen för Tärna folkhögskola.

Elevhushållet

Åren 1876 - 1901 innan det manliga elevhemmet *”Mannhem”* med sina nya lokaler för elevhushåll togs i bruk den *20 okt 1902* så är det troliga att den manliga eleven från inackorderingen utrustades med *”skaffning”* som inmundigas på någon passande ledig plats i

skolbyggnaden. Möjligheter till egen anrättad mat kom först 1902 då Mannhem med sitt lant kök, och anslutande lokaliteter stod färdigt för att användas. Folkhögskoleföreningen hade ansvaret för att man hade mat för dagen, och på bordet, med råvaror producerade, och bekostade från de femton (15) ”byar” som förbundit sig att bidra med någon form av *”försörjningsbidrag”* till ” Folkhögskoleföreningen, och dess elevhushåll på Tärna.

Maten som inmundigades var ”rejäl” husmanskost. Basen var potatis, ”slaktsmaka” (fläskkött), salt sill, och havregrynsgröt i alla dess varianter. Från färsk nykokad havregrynsgröt, kall havregrynsgröt, till delikatessen kall smörstekt havregrynsgröt med socker alternativt sirap och en skvätt mjölk.

Då, som nu, så utgör det förnämliga köket, och dess personal ett signum för Tärna folkhögskola, och har av elever genom tiderna värderats som Campus Tärnas viktigaste funktion och värderingen *”utan köket skulle inte skolan fungera”* äger i högsta grad sin aktualitet.

Folkhögskoleföreningen drev elevhushållet fram till 1959. då det övertogs av landstinget. Kassabehållningen på ca 10 700 kr tillföll Folkhögskoleföreningen sedermera Tärna folkhögskolas elevförbund.

Tärnaemblemet s tillkomst

Det troliga är att det ursprungliga ”Tärnaemblemet” debuterade någon gång under åren 1910 - 1911, då det stod klart att esset i rockärmen, som var Teodors sedan 1904 trogne brevvän Kung Gustav V offentligt skulle gästa Tärna Folkhögskola. Datum för besöket hade av hovet bestämts till söndagen den 11 februari 1912. Besöket på Tärna skulle samordnas med kungens hemresa efter det han dagarna innan varit på tjänstebesök i Falun.

När beskedet om att kungabesöket var en realitet kan man på goda grunder förvänta sig att ett intensivt arbete påbörjades på skolan, Kumla kyrka, och Kumla kyrkby med omnejd. Hela socknen blev involverad i kungabesöket. Det primära var att Kungen skulle besöka folkhögskolan och brevkompisen Teodor med sin Cecilia. Stort var det, och Holmbergarnas tidigare stora ego växte och blev ännu större. Nu gällde det att sätta sig själva i fokus, och till åminnelse för generationer framöver framtona sin egen betydelse. Hur gör man? Troligast var det Cecilia väl påhejad av Teodor, som lanserade tanken på att designa något som liknande ett heraldiskt bokstavsmongram över sig själva.

Man skred till verket och skapade *Tärnaemblemet!* Ett emblem där de genom ett symboliskt monogram satte sig själva i centrum. Emblemet som skulle bevaras till eftervärlden, och då ge en påminnelse om deras storhet, paret som formade Tärna Folkhögskola till vad den kom att bli. Med andra ord så formade man åt eftervärlden ett minnesmärke över sig själva.

Vapensköld och Riddarhuset var ju uteslutet. Att emblemet skulle stå i centrum under kungabesöket var man samstämmiga om. Någon (Cecilia?) kom då på den snillrika idén att inför kungabesöket tillverka en talarstol med emblemet väl framträdande, vänt mot kungen och de övriga prominenta gästerna. Mycket bra ansåg Teodor, som visionsmässigt målade upp en inre bild där han i kungens närvaro håller ett tal till sin brevkompis från en talarstol, vars front har ett emblem påminnande om en vapensköld där han och Cecilia står i fokus.

Emblemets utformning

I skenet från acetylenbelysningen gör man en inventering som sedan ligger till grund för emblemets utformning.

1). Först på plats och äldst (300 år?) är skolans vårdträd *Tärnatallen.*

Foto: Tommie Eriksson Tärna folkhögskola

2). Som nummer två kom den *Schwerinska* stenen från 1908. Privatfinansierad, och donerad till skolan av Teodor Holmberg.

.

Schwerinska stenen (1908) kom att kantas av sju (7) stilistiska symboliska grenar från Tärnatallen. De på stenens krön två (2) största grenarna representerade dem själva, Teodor och Cecilia. Därunder placerade man fem (5) mindre grenar som fick symbolisera skolans verksamhet 1912. Det var två (2) vinterkurser, en (1) kvinnlig sommarkurs, en (1)Tärna Lantmannaskola och en (1)Tärna Lanthushållsskola.

Därefter kommer Tärna T:et. Ett monogram konstruerat av versalerna T (Teodor) och C (Cecilia). Monogrammet omgärdar sten och tall. Nu var emblemet klart, och så här blev det!

Sedan blev det bråttom till möbelsnickaren. Talarstolen skulle tillverkas, och den blev tillverkad i tid till kungens ankomst den 11 februari 1912.

Foto: Tommie Karlsson Tärna Folkhögskola.

Här är det färdiga resultatet. Lägg märke till snideriet av Tärnaemblemet. Talarstolen som i dag är minst 113 år gammal används vid skolans högtidliga tillfällen.

Om teorin håller, så blev Tärnaemblemet (märket) offentligt beskådat för första gången den 11 februari 1912. Emblemet blev därefter gemensamt för Västmanlands läns Folkhögskoleförening och Tärna Folkhögskola. När Folkhögskoleföreningen som bildades 1875, och firade sitt 100- års jubileum 1975 så ombildades samma år Folkhögskoleföreningen till *Tärna Folkhögskolas elevförbund*. Elevförbundet antog då med skolans medgivande den sedan 1912 framtagna, välkända ursprungsemblemet som sin egen logotype.

Standaret

Standaret är Tärna folkhögskolas gåva till Tärna folkhögskolas elevförbund. Det överräcktes av rektor Margareta Wistrand och mottogs av dåvarande ordföranden Dan Edlund på Tärnadagen den 13 maj 2017. Sedan dess är Elevförbundet stolt ägare till standaret. I motsats till flagga och fana som faller under flagglagen (Lag 1982:269 om Sveriges Flagga) så är inte användandet av ett standar reglerat i lag. Däremot kan det eventuella budskapet/texten som är

präntat på ett standar bli till en juridisk spetsfundighet, men i dom kretsarna, och med sådana värderingar rör sig inte Elevförbundet.

2

Standaret ska vid exponering vara väl synligt. Det bör finnas för påseende alltid på Tärnadagen, och ska finnas för påseende och vid skolavslutningens stipendieutdelning. Standaret kan även finnas med vid andra festliga arrangemang, såväl interna som externa divertissemang där kopplingar kan göras till Elevförbundet. Standaret kan liksom fanan även exponeras vid begravning. Gäller endast om anhöriga gett sitt tillstånd.

Standaret utformades med en vit bakgrund. Emblemet står i centrum svart. Text och bård i grönt är inspirerat av Tärnatallen, och dess gröna grenverk.

Standarets tre inramade flikar med dito ”tofsar”, har av Elevförbundet getts följande representation. *Mittenfliken* i centrum, representerar personalen som står i centrum för att få en fungerande folkhögskola. *Vänsterfliken* representerar utveckling, och är tillägnad dagens elever och ska samtidigt påminna om folkbildningens betydelse. *Högerfliken* representerar Tärnaiterna eleverna, och anställda gamla som unga på Tärna folkhögskola.

Tärnanålarna

Nålen fanns i tre varianter, *”Tärnanålen”, ”Jubileums nål 50 -år”,* och *”Guldnålen”*, som disponerades av Folkhögskoleföreningen sedermera Elevförbundet.

”Tärnanålen” erhöll alla elever som fullföljt sommarkurs, resp. vinterkurs, och var ett bevis på att man var en *Tärnait.*

Jubileumsnålen 50-år bärs av Tärnaiter som varit verksamma på skolan sedan 50-år tillbaka i tiden. Skolans traditionsrika vinter fest arrangerades för sista gången i februari 1966. Tärnadagen med sina återvändare av f.d. elever som förr hölls helgen före midsommar omdisponeras nu till 1967. Den kom då att omfatta en dag, och var en återvändardag som genomfördes för första gången andra helgen i maj 1967, varvid endast f.d. elever som jubilerade med sina 50 -år inbjöds. Jubileumsnålen hade då premiär. Den är identisk med den ursprungliga Tärnanålen, dock med tillägget ”50 -år”.

Guldnålen har sin egen historia. Den framtogs av dåvarande Folkhögskolförening troligtvis någon gång under 1950 -1960 talet. Den är identisk med Tärnanålen fast i Guld. Tyvärr saknas statuter och dokumentation över vilka, och varför de erhållit nålen. Vad vi idag vet, och det är genom muntligt överföring att nålen fanns i endast 10 exemplar, och att nålen fick äras, och bäras av särskilt förtjänta föreningsmedlemmar. Juridiskt hade man nålen till låns under sin livstid med s.k. dispositionsrätt medan äganderätten till nålen kvarstod hos Folkhögskoleföreningen (Tärna Folkhögskolas elevförbund), och där var man var i total avsaknad av anvisningar för nålens hantering, och vilka som erhållit densamma, och varför?

När ”naturen tog ut sin rätt” för nålinnehavaren, så skulle dödsboet återlämna nålen till Folkhögskoleföreningen (Elevförbundet), om det nu fanns någon vetskap därom? Frågan om återlämning ställdes av anhöriga till Gunnar Kristensson vid hans begravning augusti 2021 där anhöriga hade vetskap om att nålen skulle återlämnas, men inte hur? Närvarande vid begravningen var representanter för Elevförbundet, som tog med sig frågeställningen till styrelsen, vilket i sin tur resulterade i en motion som föreslog att de historiskt utdelade guldnålarna inte skulle återlämnas utan förbli som privat egendom. Styrelsen och årsmötet 2022 beslutade i enlighet med motionen, och så var den saken ur världen!

Aktuellt är vetskapen om att det nu endast finns kvar två existerande (2) privata guldnålar med direktanknytning till Elevförbundets styrelse. På Tärnadagen, och andra med skolan sammanhängande arrangemang så sitter nålen på den stolta ägarnas kavajslag. Var de övriga åtta (8) nålarna befinner sig är för Elevförbundet helt okänt. De kan inte spåras men förhoppningsvis så har de upptagits i vederbörandes bouppteckningar, eller?

Tärnadagen

Tärnadagen är ett samarrangemang mellan skolan, och Elevförbundet. Dagen har sin egen historik, och är primärt en återvändardag för f.d. elever, och anställda, aktiva som pensionerade vid Tärna folkhögskola. Förr hölls *Tärnadagen* helgen före midsommar, och var ett tvådagars arrangemang med många besökande, inte bara tidigare *Tärnaiter, utan* även deras anhöriga, och andra ”intresserade” från traktens omgivningar. Det har i den kringliggande litteraturen beskrivits att under Holmbergarnas storhetstid på 1910-talet kunde Tärnadagarna dra åt sig mellan tusen(1000) och två tusen (2000) besökare.

Den sista sommarfesten som gick av stapeln var sommaren 1967. Vid Folkhögskoleföreningens samtida årsmöte beslutades att sommarfesten nästkommande år 1968, skulle byta namn och inriktning. Begreppet ”sommarfest” ersattes av en *”återvändardag”* för speciellt inbjudna 50-års jubilarer. När nu Elevförbundet jubilerar under år 2025 med sina 150 år så har återvändardagen existerat i 57 år, varvid ”50-åringarna” då kunnat avnjuta kökets förnämliga *Tärnalax.* Besöksfrekvensen av återvändare har på den

senaste tio årsperioden intresset för Tärnadagen succesivt minskat så till den grad att det nu är dags att hitta en ny variant av social gemenskap för oss Tärnaiter emellan, och man arbetar med frågan.

Namnändringen från Västmanlands Läns Folkhögskoleförening till Tärna Folkhögskolas elevförbund.

Som tidigare redovisats bildades den 7 september 1875 ”Västmanlands Läns Folkhögskoleförening”, allmänt benämnd som ”Folkhögskoleföreningen”. Så var namnet fram till hundraårs jubileet 1975. Då beslutades att stadgar och namn skulle ändras till för den tiden rådande förhållande, och dessa antogs under 1976. Anledningen till förändringen var att Landstinget tog över totalansvaret för Tärna Folkhögskola, varvid Folkhögskoleföreningen fick släppa sina två platser i skolans styrelse. Det nya namnet som antogs blev *Tärna folkhögskolas elevförbund,* och kvalifikationen för medlemskap ändrades inte, det kvarstod fram till 2018. För det första skulle man vara en f.d. elev, som avverkat minst en årskurs. Sedan kom lärarkåren som per automatik ingick i elevförbundet. Andra yrkesarbetande än lärarkåren med folkhögskolan som arbetsgivare var inte formellt ”kvalificerade” för medlemskap! Sedan tog det Elevförbundet tolv (12) år för att hinna i fatt vardagen i synen på likvärdigt status beträffande arbete på skolan, och det gjorde man genom att revidera stadgarna.

Årsmötet 2018-05-12

Vid årsmötet 2018-05-12 på Tärnadagen beslutades att medlemskretsen skulle ändras såtillvida att elever med lång kurs, *och all anställd personal, där folkhögskolan är arbetsgivare, inkluderande även de som hade arbetat på skolan är, och förblir medlemmar i Tärna folkhögskolas elevförbund.*
Vid samma årsmöte togs beslut om att styrelsen fortsättningsvis, skulle bestå av fem (5) ledamöter och (2) suppleanter. Vidare tog årsmötet beslutet om att framtidsmässigt utse hedersordförande, och hedersmedlem till *de ”som ledamot i Elevförbundet under en lång tid aktivt, verkat, och arbetat enligt stadgarnas direktiv och intentioner för att bibehålla och utveckla Tärnaandan”.*

2023 Tärnatallen, något att se upp till!

Inför kommande jubileer har *Tärnatallen* under år 2023 blivit föremål för åldersbestämning, och sett ur ett elevperspektiv känns det därför angeläget att pränta ner några ord som kan föras vidare till kommande elever, all den stund det är Elevförbundet som initierat ålders-bestämningen.

Foto: Tommie Eriksson Tärna folkhögskola

Tallen var gammal redan år 1876 då den uppmärksammades, och uppgraderades av Teodor Holmberg till att bli skolans *Vårdträd.* Den fick namnet *Tärnatallen,* och har genom åren bildmässigt, blivit sammankopplad med Tärna folkhögskola. Tallen är omgärdat av två myter, varvid den ena myten är att ”*Så länge Tärnatallen är skolans vårdträd, och är levnadskraftigt, så avlöser skolans elevgenerationer varandra, men om vårdträdet dör kommer eleverna att lämna skolan vilket då också medför att skolan kommer att upphöra”.* Tillkommer även den andra myten om att *Tärnatallen är tillhåll för skolans tomte, älvor, och vättar!*

Under årens lopp har elevgenerationerna frågat sig: Hur gammal är Tärnatallen? Något svar har inte kunnat ges. Enbart gissningar om ett tidsspann på 300 – 500 år. Det enda man med säkerhet trodde sig veta var att Tallen var äldre än skolan, men inte hur gammal. Under årens lopp, och fram till sommaren 2023 har Tallen inte varit föremål för någon vetenskaplig åldersbestämning men det blev den sommaren 2023! Syftet med aktiviteten var att utreda om Tärnatallen kunde iklädas ett ”kulturskydd” som *Byggnadsminne* alternativt *Naturminne.*

Elevförbundet tog initiativet. och skolledningen anslöt sig finansiellt till att *Tärnatallen* borde bli föremål en vetenskaplig utvärdering så att ett riktigt svar en gång för alla kunde lämnas om Tallens ålder. Lantbruks Universitet, SLU, kontaktades, och ett positivt svar lämnades, varvid SLU meddelade sig stå till förfogande för att räta ut frågetecknet om Tärnatallen ålder.

Den 11 juni 2023 anlände *Docent Mats Niklasson* från *”Sydsvensk Skogsvetenskap SLU”*i Alnarp till Tärna för ”fältarbete”, varvid ett antal borrningar med uttag av borrkärnor utfördes. Spontant meddelade Mats att tallen inte var så gammal som lekmännen bedömt (ca 300 - 500 år), men att resultatet fick avvaktas tills analysen genomförts.

I sitt slututlåtande av 2023-07-10 noterar Niklasson:

”Tärnatallen (vårdträd vid Tärna Folkhögskola, Sala) daterades till att ha grott omkring år 1816 med hjälp av årsringsanalys. Fem borrprover uttogs varav ett prov träffade märg i den södra av de tre stammarna på 1. 45 m ovan mark, med ett märgår på 1825. Det uppskattas att det tagit tallen ungefär 9 år att nå denna höjd, vilket ger en groning omkring år 1816”.

Efterföljande kontakter med handläggare i ärenden rörande Byggnadsminne, och Naturminne resulterade i att Tärnatallen hamnade mellan paragraferna. Huvudmannen Landstinget meddelade därefter att man på samma sätt som man hittills gjort, och inför framtiden kommer att vårda, och skydda Tallen, men att vissa smärre ingrepp ändå inte kan uteslutas.

Förutom att Tärna folkhögskola under 2026 jubilerar med sina 150 år så vet vi att *Tärnatallen* är sextio (60) år äldre än skolan, och kan under samma år jubilera med sina 210 år.

Reflektion

Det året runt gröna *Tärnatallen* är således central i Elevförbundets nationella igenkänningstecken *Tärnaemblemet*. Grönt är per definition *”en positiv färg som symboliserar energi, harmoni, balans och pånyttfödelse, och ligger nära naturen och lugnet”.* Källa: Wikipedia. Kan inte formulerats bättre, och är direkt överförbart i känslan hos oss alla *Tärnaiter* som haft förmånen att få studera på Tärna folkhögskola, och för att göra ett nytt avstamp här i livet.

Foto: Tommie Eriksson Tärna Folkhögskola

Elevförbundet av i dag

Elevförbundet är en kamratförening som är religiöst, etniskt, och partipolitiskt obundet. Grunden för vårt arbete är FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, där alla människors lika värde, och rättigheter slås fast. All verksamhet inom Elevförbundet sker helt ideellt, och leds av en styrelse. Val och årsmöte hålls alltid på Tärnadagen.

Elevförbundets uppgift är att:

- *vara ett ideellt sammanhållande organ för skolans tidigare elever,*
- *stimulera elevernas intresse för Tärna folkhögskolas verksamhet och dess framtid*
- *verka för sammanhållning mellan skilda elevgrupper av skilda årgångar, och mellan dessa och skolan*
- *i mån av möjlighet och resurser, stödja folkhögskolan och främja dess intressen, samt bevaka och stödja elevernas intresse för åstadkomma bästa möjliga studieresultat.*

Kommentar: *Elevförbundet utdelar i samband med terminsavslutningen stipendium om ett tusen (1000) kronor vardera, och bokpremie. Skolan utser mottagare, och stipendierna är en uppmuntran till fortsatta studier, och utdelas till de elever, man och kvinna som utifrån sina förutsättningar gjort goda studieresultat under läsåret. Bokpremien utdelas för ”belöning” eller uppmuntran åt elev som visat god kamratanda berömvärt flit.*

Det här är vi inom Elevförbundet stolta över!

2016 Sveriges fana

Beskedet från Stiftelsen Sveriges Nationaldag att *Tärna Folkhögskolas Elevförbund* tilldelats Sveriges fana var mycket glädjande. Fanan överräcktes inför hela nationen av *H.M. Konungen Carl XVI Gustaf* vid nationaldagsfirandet den 6 juni 2016 på Skansen. Stolt mottogs fanan av Elevförbundet som därefter kom att överlåta fanan som present till *Tärna Folkhögskola* vid dess 140 års jubileum år 2016.

2022 Hedersdiplom Sala kommun.

År 2022 tilldelades Tärna folkhögskolas Elevförbund Sala kommuns hedersdiplom med motiveringen *"för deras mångåriga och oförtröttliga arbete med att stötta folkbildningsverksamheten i kombination med att bibehålla och utveckla den unika Tärna-andan.*

2023 Elevförbundet har varit, och är initiativtagare till att skolans vårdträd Tärnatallen nu en gång för alla blivit åldersbestämd.

Alla som vi som *"gått på Tärna"*, och blivit *"Tärnaiter"* ska sända en tacksamhets tanke till den redaktör på Vestmanlands Läns Tidning (VLT), som i sin artikel den 5 september 1874 med rubriken "När skall Vestmanland få en folkhögskola?" startade en i länet politisk aktivitet för folkbildningens och folkhögskolans etablering i länet vilket resulterade i att Vestmanlands Folkhögskoleförening sedermera Tärna Folkhögskolas elevförbund bildades den 7 september 1875.

"En gång Tärnait, alltid Tärnait"!

Källor:

Bra Böckers Lexikon 1982

Svenskt Ortnamnslexikon

Ur Kumla Sockens Historia/Assar Jansson

Genom tid och rum. Kulturvandring på Tärna Folkhögskola./Bob Engelbertsson

Svenska Gods och Gårdar 1940

Folkhögskolans Referensbibliotek

Data ur Tärna Folkhögskolas historia.

Kumla Hembygdsförening.

Wikipedia. Svenskt Biografiskt Lexikon Ragnar Amenius.

Projekt Runeberg,

Sveriges Lantbruksuniversitet SLU Alnarp. Wikipedia

---0---